

Stenvälvda bron över Domneån till Aledal, Bankeryd. Kulturhistoria i anslutning till bron!

Domneån har sitt flöde ur Dummemosse, sitt os i Vättern. Domneån är en 10 km liten del av gränsen mellan Småland och Västergötland. När ån blev gräns, - är dolt i 900-tal. Ån är sedan år 1014 Skara stifts södra gräns, mot det då hedniska Tvetas härad. Bankeryd fick sin första kyrka, sannolikt under Magnus Birgersson Ladulås tid, omskriven år 1315. Domneån vid Klerebo fördämades redan i början av 1300-talet. Kvarnen/sågen? donerades till Vadstena kloster. Domneån var under åren 1561 – 1680 Grevskapet Visingsborgs södra gräns. Nu kommungräns mellan Habo och Jönköping.

Under Kung Gustav II Adolfs tid, fick Jönköpings stad uppdraget att anlägga ett gevärsfaktori. Faktoriet förlades i anslutning till Dunkehalla år 1620. Enligt Västerås recess år 1527, hade all kyrkan och klostrens egendomar tillfallit kronan! Därför kunde Faktor Lars Billing på Jönköpings Gevärsfaktori åren 1676–79 anlägga ett borrhjul- och slipverk för muskötpipor i Klerebo. Borrebruket drevs med 12 anställda män, 5 borrhjulbänkar och 5 drivhjul. Sannolikt på samma plats som den gamla sågen/ kvarnen? Under Drottning Kristinas tid, är belagt att man på 1640-talet i Klerebo sågade virket till bygget av Kristine kyrka i Jönköping.

Från år 1689 flyttades faktoriet succesivt över från Dunkehalla till Husqvarna. Vapentillverkningen i Husqvarna Gevärsfaktori påverkade hela södra Vätterbygden. På två till tre mils avstånd runt om Husqvarna, satt betrodde bönder i sina små faktorismedjor och gjorde detaljer till de vapen som gevärsfaktori i Husqvarna satte samman. Även i Bankeryd. Så också nedströms Domneån i Aledal, där torpet Kroken blev ett omtalat bajonettsliperi. Betrodde män, som via sitt smide fick en inkomst som ofta översteg den vanlige bondens.

Under 1860 talet byggdes järnvägen Falköping-Nässjö över ån i Aledal. Det blev en hög väldig banvall med vackert huggna stenvälv, både för ån och för vägen till Hulukvarn. Järnvägsingenjörerna var stolta över sitt verk! Kallade på Kungen för att få ett erkännande. Kungen kom i kalesch från Jönköping via Horstorp och gamla bron nedanför Åbo - och lotsades bli överraskad. Med en ironisk släng åt byggherrarna - "Va, är valvet av sten?"

- *Ja trodde det var byggt av guld!*" - Så förmäler de gamle. Allt sedan dess är brovalven under den svenska järnvägen av betydligt enklare billigare slag.

Skråväsendet upphävdes i Sverige 1846. Den driftige Per ADOLF Granberg f.1840, var verksam som vapensmed i sin smedja i Klerebo, strax intill borrebruket. Med de nya förutsättningarna om en fri marknad för smeder och genomfört laga skifte av jordbruksmarken på Labbarp 1852, flyttades de olika gårdarnas hus i Labbarp ut, till respektive Södra Labbarp och Lilla Labbarp. I det gamla "centrum" blev det plats för Adolf att bygga upp en större verkstad på faderns mark i Labbarp. Verkstaden i Labbarp var verksam 1860–1909.

Två Bankerydsbröder blev smeder i Eskilstuna. Båda hade haft Husqvarna Vapenfabrik som lärosäte. De kände väl Domneån, tog på 1870-tal hand om den 92 meter höga fallhöjden, för vattenfallen Klerebo-Aledal. Tämjde vattnet! Det var bröderna Gustafsson. De anlade var sin industri. Anders Johan Gustavsson i Aledal, som började med pistoltillverkning, men övergick ganska snart till en mer civil produktion av nycklar. Nyckelfabriken startade 1871 och var verksam till 1989. Carl Albrekt Gustafsson i Alefors, gjorde Alefors saxar. Saxfabriken var verksam 1882 – 1972.

Alefors-Hulukvarn-Aledal är vaggan för industrietableringen i Bankeryd!

Sammanställt 2025-01-25/ Klas-Peter Suneson